

בסיעתא דשמיא

שיעורים בפרשת השבוע

שנאמרו בבית המדרש
'בית יהושע'
רחוב מנחת יצחק 2
עיה"ק ירושלים תובב"א

ע"י הרה"ג
ר' מנשה ישראל רייזמאן שליט"א
יום ראשון פרשת מקץ | כ"ד כסליו תשפ"ו

ניתן לשמוע בקו ישיר: 03-6171105
www.kolhalashon.com

**ניתן להאזין לשיעורים
בקול הלשון
03-6171111**

**להורדת הקונטרס
באתר קול הלשון
www.kolhalashon.com**

מעלין בקודש

היום יארציט הג"מ רבי אהרן יהודה לייב בן רבי נח צבי זי"ע. בגמ' שבת (כא:) נחלקו בית שמאי ובית הלל באופן הדלקת נרות חנוכה, לפי בית שמאי ביום הראשון מדליק נר אחד ומוסיף והולך. ואחד מטעמי הגמ' לבאר את שיטת בית שמאי הוא 'כנגד פרי החג', כשם שבסדר קרבנות חג הסוכות התורה אמרה שביום הראשון מקריבים י"ג פרים, וביום השני י"ב, עד יום השביעי מקריב רק ז' פרים. כך נרות חנוכה פוחת והולך. וטעמא דבית הלל משום דמעלין בקודש ואין מורידין.

מה הקשר בין פרי החג לחנוכה?

ויש לתמוה איך שייך ללמוד הלכות חנוכה מפרי החג, והרי שם יש טעם פרטי ששייך רק בפרי החג, כמאמר חז"ל (סוכה נה:) 'שבעים פרים כנגד מי - כנגד שבעים אומות', ולכן מקריבים בסדר שפוחת והולך כדי שגם אומות העולם יהיו פוחתים והולכים. ומה שייך להקיש מכך להלכות חנוכה והרי ההלכה הזאת היא מקומית רק לקרבנות החג, מטעם ששייך רק בסדר פרי חג הסוכות. וכי כל הלכה מקומית שיש בהלכות שילוח הקן נוכל להקיש ממנה לכל מצוות התורה?

מעלין בקודש - סברא בכל התורה

בשלמא לבית הלל שמעלין בקודש ולא מורידין, זוהי סברא בכל התורה כולה, בהל' תפילין, בהל' בית הכנסת ובעוד הרבה מקומות. אבל ענין פוחת והולך דפרי החג, הוא ענין פרטי שאינו שייך לכל התורה כולה. ועי' בחת"ס מה שביאר בזה.

ההכנה - קרובה לשבת

וביאר רבי אהרן לייב בשכלו הישר, שבגמ' ביצה (טז) נחלקו שמאי והלל איך הוא סדר ההכנה לשבת, שמאי היה מוצא ביום ראשון בהמה נאה, היה מכין אותה לשבת. אח"כ היה מוצא בהמה נאה הימנה, היה אוכל את הראשונה ומכין את הנאה לשבת. הלל הזקן מדה אחרת היתה לו שכל מעשיו לשם שמים והיה אומר ברוך ה' יום יום. ואדברה מבואר בשו"ע שכפי מה שההכנה קרובה לשבת, ניכר ביותר שהוא מכין לכבוד שבת. ולכן הקב"ה נתן את המן לכבוד שבת ביום השישי ולא מיום ראשון, כי זמן ההכנה הוא קרוב לשבת.

למצוות צריך יותר השתדלות

בחיים הגשמיים היה בוודאי גם שמאי בוטח בה' בבטחון שלם, לולא כן, לא היה תנא קדוש. אלא שלגבי ההשתדלות למצות ה', סבר שמאי שאסור לסמוך על הרגע האחרון, צריך להקדים ולהזדרז כמה שאפשר להכין בהמה נאה לשבת.

זריזין מקדימין

והנה בפרי החג מצאנו מצוה מפורשת בתורה מה הוא סדר הקרבת הפרים, ביום ראשון י"ג פרים ואח"כ פוחת והולך. אך נתאר לעצמנו אילו לא היה כתוב בתורה סדר הקרבת הפרים, אילו היה כתוב בתורה רק שבמשך ימי הסוכות יש להקריב שבעים פרים כנגד שבעים אומות. [באופן שאין מספר הפרים שווים מיום ליום]. אילו היה כן, היה שמאי מבין מסברתו ומדעתו שצריך להקריב ביום הראשון י"ג פרים, כי זריזין מקדימין למצוות, אם יש לך היום י"ג פרים, חטוף והקרב, מי יודע מה ילד יום, שמא לא תזכה לכך בהמשך הימים. תיכף ומיד תקריב במספר הגדול ביותר ששייך. וכמו בעבודת היחיד לגבי ההכנה לשבת, שמאי סבר שיש להקדים כמדת האפשרי להכין בהמה נאה לשבת, כך בעבודת הציבור. אך בית הלל סברו, מעלין בקודש ואין מורידין, אל תהיה לחוץ שמא בהושענא רבה לא יהיו לך י"ג פרים, ה' יעזור, תתחיל בשבעה פרים ותעלה ותוסיף בכל יום ויום.

לחטוף מצוות

וכמובן שב"ש וב"ה לא נחלקו בפועל בפרי החג, שהרי מפורש בתורה שיש להתחיל בי"ג ולפחות. ועפ"ז ביאר הגר"א ל' דהא דלמדו ב"ש הלכות נרות חנוכה מפרי החג, משום שכך היא דרכו של שמאי הזקן להקדים ככל האפשר את הכמות הגדולה ביותר, כדי לחטוף ולתפוס את המצוה כפי מה דאפשר. ואכן לפי בית שמאי ענין

פרי החג אינו ענין פרטי אלא הנהגה כללית לכל התורה והמצוות.

האור הגנוז האיר ל"ו שעות

וכן בנרות חנוכה, שיש ל"ו נרות שצריך להדליק במשך ח' ימי חנוכה, וכמבואר בקדושת לוי ובני יששכר וספה"ק טעם מספר ל"ו, שאור הגנוז האיר ל"ו שעות, והוא מספר מסכתות הש"ס ועוד טעמים נפלאים. מאותו הטעם ששמאי הכין בהמה נאה כבר מיום ראשון לשבת, מאותו טעם בלילה הראשון הוא מתנפל על המנורה ומדליק תיכף ח' נרות, כִּי לֹא תִדַּע מָה יֵלֵךְ יוֹם (משלי כז,א), שמא בהמשך הימים לא יהיה שמן בשפע. כל חלק מחלקי המצוה ששייך לקיים כבר ביום הראשון - חטוף וקיים! כי לטעמייהו דבית שמאי לגבי קיום מצוות אין להשתמש במידת הבטחון, רק להזדרז ולקיים את כמות המצוה הגדולה ביותר תיכף ומיד. היינו טעמא דפרי החג והיינו טעמא דבהמה נאה מיום ראשון לשבת, והיינו טעמא דח' נרות חנוכה בליל א' דחנוכה.

שהאומות יתמעטו לא שייך לנרות חנוכה

אבל הלל, מדה אחרת היתה לו, לדעתו יש בפרי החג טעם מיוחד, שהאומות יתמעטו, וענין זה אינו קשור לנרות חנוכה ולכל התורה כולה. אבל בכל מצוות התורה אמרינן 'ברוך ה' יום יום', לא מתחילים להכין את השבת מיום ראשון, וכמו כן אין חוששים למחסור בשמן לנרות חנוכה ביום ח', אלא מוסיף והולך, כי מעלין בקודש ואין מורידין.

להתחיל להכין מתחילת השבוע

ולפי זה מבואר יפה שב"ש סברו שהטעם דפרי החג הוא טעם כולל לכל התורה כולה. ובאמת שעד היום הזה לא הוחלט אם הלכה כב"ש או כב"ה לענין ההכנות לשבת, ובמ"ב (רנב) כתוב שיש בזה שתי מדרגות. ובראפשיץ היה גילוי מנשמת שמאי הזקן שלא לומר בזמירות ח' וְכָרוּךְ צוּרֵי בצפרא דשבתא אֶל הַהָרִים אֶשָּׂא עֵינִי, כִּהְלֵל וְלֹא כְשֻׁמֵּי - אלא כִּהְלֵל וְכְשֻׁמֵּי. וכתב הט"ז (או"ח רמב"א) שמי שהוא במדרגת הלל ויש לו בטחון שלם בהשי"ת, יוכל לסמוך שבסוף השבוע יהיה לו כדי הכנה לשבת, אבל שאר אנשים צריכים להתחיל להכין מתחילת השבוע.

גם בחנוכה מותר לנהוג בבית שמאי

על ענין זה לא יצאה בת קול שאין לנהוג כב"ש, הרוצה עושה כשמאי והרוצה עושה כהלל. וכ"כ ה'בני יששכר' בחידושי מהרצ"א שע"פ הלכה גם בחנוכה מותר לעשות כדעת בית שמאי, ולכן הביאו בגמ' אחר המחלוקת הזאת שהיו שני זקנים בצידון אחד עשה כדברי בית שמאי ואחד עשה כדברי בית הלל, כדי ללמדנו שאין זה בגדר ה'בת קול' שאמרה שלא לעשות כדברי ב"ש. כרגע איננו עוסקים בהלכה למעשה, אך מדינא דגמרא מותר לנהוג כן, ולכן הביאו מיד מעשה רב בשני זקנים בצידון.

מי שבמילי דעלמא חוטף כל דבר...

ולדברי מהראי"ל מובן הפלא ופלא, כי כאמור המחלוקת הזו שייכת למחלוקת הידועה של שמאי והלל בענין ההכנות לשבת, ודעת שמאי בכלליות שלגבי מילי דשמיא אין לנהוג ב'בטחון', ובריש הל' שבת כתוב שלענין ההכנה לשבת מותר לנהוג לכתחילה כשמאי, וכדברי הט"ז (או"ח רמב"א) שרק מי שהוא שלם במדת הבטחון ינהג כב"ה. אם במילי דעלמא הוא לא נוהג בבטחון, וחוטף כל דבר תיכף ומיד ברוב דאגה, כ"ש דבמילי דשמיא לא ילך בדרך הבטחון...

כִּהְלֵל, וְלֹא כְשֻׁמֵּי

ראיתי בסידור 'שי למורא' ע"פ נוסח בעל התניא, שרצה לצאת ידי חובת גירסת הרה"ק מראפשיץ וגם הגירסה הכללית, ועשה פשרה כזאת: כִּהְלֵל, וְלֹא כְשֻׁמֵּי, כלומר שאם אזכה למדת הבטחון בשלימות, אזי אֶל הַהָרִים אֶשָּׂא עֵינִי - כִּהְלֵל, ואם לא אזכה לכך, אתנהג כְשֻׁמֵּי, וא"כ גם לגבי הנרות מותר שיהא פוחת והולך.

אתרוג של הרגע האחרון

אך דעת בית הלל היא לבטוח בהשי"ת גם לענייני מצוה, וכן אנו רואים אנשים כשרים, שביום י"א תשרי ואפילו בי"ב וי"ג תשרי, עדיין אין להם לולב ואתרוג, והם מתנהלים במנוחה ושלוה, בבטחון שלם שהשי"ת יזמין להם ד' מינים מהודרים, מתנהג כהלל ובאמת הקב"ה שולח לו דברים נפלאים. כן מסופר על ה'אבני נזר' זי"ע.

ד' מינים - מתח מאמצע אלול

מאיך גיסא ישנם אנשים שמאמצע אלול אי אפשר לדבר עמהם מרוב מתח אודות ד' המינים, אלו ואלו דברי אלקים. כולם יהודים מתוקים. וכלל ישראל צריך את שתי ההנהגות. והדבר תלוי בתכונת הנפש, ובחינוך, ועוד עניינים קדומים. וכל לבבות דורש ה'.

הקב"ה רמז לאהרן על חשמונאי ובניו

בפרשת בהעלתך מבואר ברש"י שנחלשה דעתו של אהרן הכהן שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, עד שהקב"ה אמר לו 'שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות לעולם'. והרמב"ן הקשה מדוע הקב"ה ניחמו דווקא בענין הנרות ולא בקטורת ושאר הקרבנות שהוא מקריב בכל יום, ותירץ הרמב"ן, וכן משמע ממדרש ילמדנו, שהקב"ה רמז לו על חשמונאי ובניו שעתידים לצאת מיוצאי חלציו, ע"פ נס המנורה תקנו הדלקת נרות חנוכה, וכן מדויק הלשון (במדבר רבה בהעלותך טו,ו) 'הקרבנות כל זמן שבהמ"ק קיים הם נוהגים, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו', כלומר שאף אם לא יהיה להם שמן טהור, הנרות יאירו בדרך נס ופלא. וזוהי נחמה גדולה שיהיה עוד חנוכה בעולם, כשם שהייתה להם את חנוכה הנשיאים בחודש ניסן, יהיה עוד חנוכה לדורות עולם.

החשמונאים נתנו את עצמם

הגראי"ל המתיק את דברי הרמב"ן והוסיף תבלין להבנת הענין יותר. כי עדיין צריכין למודעי מה ענין חנוכה לחנוכת המשכן הראשונה. וביאר שהנשיאים תרמו דברים גדולים למשכן ה', בקר שנים, אילים חמשה, עתודים חמשה, כבשים בני שנה חמשה, וכף אחת עשרה זהב מלאה קטורת וכו', אבל החשמונאים נתנו משהו אחר לגמרי, הם נתנו את עצמם. כשיצאו למלחמה הביאו את עצמם לקרבן לה', יהודי המכבי מת במלחמה על קידוש השם, ואח"כ מת עוד אח במלחמה, וכך חמשת האחים יצאו למלחמה על מזבח הקדושה - שהתורה והיהדות ישארו לבני ישראל. הם יצאו ללחום במודע שהם הולכים על מסירות נפש.

לחיות על קידוש ה'

וכתוב באור החיים הק' בריש פ' ויקרא עה"פ (א,ב) אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קֶרְבָן לַה', הן אמת שהקרבתן ניתן תמורת האדם, אך המדרגה הגדולה ביותר היא אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קֶרְבָן, וכאשר ביקש מרן הבית יוסף זי"ע מהמלאך המגיד שיזכה להסתלק מן העולם על קידוש השם, כאשר זכה הקדוש רבי שלמה מולכו הי"ד בימי הבית יוסף, המגיד הבטיח להב"י שגם הוא יזכה לכך 'ותזכה להעלות על מוקדה כשלמה בחירי', וכבר אמרו שאע"פ שלא נתקיים בפועל, זכה הב"י לחיות על קידוש ה'.

החשמונאים יצאו על דעת שימותו

וזה פשוט שהחשמונאים מתו ממש על קידוש השם, כשהם יצאו למלחמה לא הייתה שום הגיון לחשוב שהם ינצחו את היוונים, הם יצאו על דעת להרוג ולהרג, הכל בעבור תורת ה' ומצותיו. הנשיאים הקריבו בעלי חיים וכפות קטורת, מאד מאד חשוב, אבל החשמונאים הקריבו את עצמם, ואז היה הנס הגדול של חנוכה.

יהודה המכבי עוד היה בימי נס הנרות, אבל בחודש ניסן, ד' חדשים אח"כ יהודה מת על קידוש השם, אף שניצחו את המלחמה, הוא בעצמו כן מת במלחמה.

שורש לדורות - למסור את הנפש

וזה מה שהקב"ה אמר לאהרן הכהן 'שלך גדולה משלהם', הקרבנות שהחשמונאים יקריבו יהיו הרבה יותר

חשובים מקרבנות הנשיאים, כי חמשת חשמונאים צדיקים בני מתתיהו בן יוחנן כהן גדול, בן אחר בן עד לאהרן הכהן מסרו נפשם על קידוש השם, ונשאר מזה שורש לדורות למסור הנפש על קידוש השם. מקרבנות הנשיאים נשארה התעוררות בימי ניסן כשלומדים את פרשיות הנשיאים ודברים בקדושת השבת הזה, אך זה רק במדה מסויימת. משא"כ בני חשמונאים שחינכו את המזבח עם אָדָם פִּי יִקְרִיב מִכֶּם קָרְבָן, בוודאי היא מעלה גדולה ומופלגת ביותר, 'שלך גדולה משלהם', לדורות עולם.

מסירות נפש על שינוי צבע שרוך הנעל

בכל הנסיונות שהיו לישראל לדורותיהם, במסעי הצלב, או בתקופת הקומוניזם, בכל נסיון על היהדות, בני ישראל אספו כח ממעשה דחשמונאי ובניו שיצאו על דעת להיהרג, השליכו נפשם מנגד למות על קידוש השם. אפילו על עקרתא דמסאני, הלכה למעשה, לא שרק אמרו שבגמ' כתוב כך, אלא נהגו כך הלכה למעשה בשעת השמד ומסרו נפשם על שרוך נעל.

שלך גדולה - כי הם מסרו נפש

הקב"ה לא אמר לאהרן הכהן מפורש 'עוד חמשה מבניך ימותו על חנוכת המזבח', אלא אמר לו במתיקות 'בהעלתך את הנרות, שלך גדולה משלהם', שמסרו נפשם על קדושת ישראל ולחנוכת המזבח, ובוודאי היא גדולה יותר מחנוכת המשכן ע"י הנשיאים.

כסליו קיבל פיצוי

אי' בפסיקתא^א, שביום כ"ד כסליו המשכן כבר היה מוכן להקמה, והנשיאים רצו להביא לחנוכת המזבח למחרת את כל הקרבנות שהביאו הנשיאים בימי ניסן, כל הקרבנות והקטורת כבר היו מוכנים, אלא שמשה רבינו אמר להם אֲשַׁמְעָה מֶה יִדְבֵּר הָאֵל, אין חונכים את המשכן לפני שה' יצווה, ואי' במדרש שהקב"ה דחה את בנין המשכן לחודש שנולד בו יצחק, נמצא כסליו מתבייש שהרי בו הנשיאים השתוקקו להקריב את קרבנותיהם, עד שהגיעו החשמונאים ועוררו את הקדושה הנעלמה שהייתה בימים האלו, אבל לא ע"י קרבנות בע"ח אלא ע"י אָדָם פִּי יִקְרִיב מִכֶּם קָרְבָן לה'.

להדליק את כל השמן ביום הראשון

ונחזור לענין מחלוקת שמאי והלל בענין הבטחון. באמת יש בזה נפק"מ לפי התירוצים של הבית יוסף על הקושיא הידועה שהרי השמן הספיק להדלקת יום אחד א"כ מדוע קבעו ח' ימי חנוכה הרי הנס היה רק ז' ימים. תירוץ אחד שהם חילקו את השמן לשמונה חלקים וכבר ביום הראשון בעצמו נעשה נס. וזה מתאים רק לדעת בית הלל שסומכים על הנס במילי דשמיא. כי לפי שיטת שמאי היה להם להדליק את כל השמן כבר ביום הראשון, ולא לסמוך שמחר כבר יהיה טוב... א"כ לפי התירוץ הזה צ"ל 'מוסיף והולך' כדברי בית הלל. אך לפי התירוצים האחרים של הבית יוסף שביום הראשון מילאו במנורה את כל השמן, היה זה כדברי שמאי שאין בטחון במילי דשמיא ומיד צריך להדליק את כל מה שיש להם, וא"כ ההלכה היא 'פוחת והולך'.

הא בהא תליא

ובמעשה של שני הזקנים בצידון שכל אחד מהם עשה כפי מדת נפשו, מסתמא אותו זקן שנהג בבית שמאי, כבר היה לו בראש השנה אתרוג מהודר, וזה שנהג בבית הלל מצא לו אתרוג מהודר ביום י"ד תשרי, כי הא בהא תליא כנ"ל.

^א פסיקתא רבתי (פיסקא ו' ד"ה ותשלם) מאד עמקו מחשבותיך אמר רבי חנינא בעשרים וחמשה בכסליו נגמרה מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן, שהקימו משה אחד בניסן כמה שכתב וביום החודש הראשון באחד לחדש תקים משכן אהל מעד (שמות מ,ב), וכל זמן שהיה מקופל היו ישראל מלמלאין על משה לומר למה לא הוקם מיד שמא דופי אירע בו, שחשב לערב שמחת המשכן בחודש שנולד בו יצחק, שבניסן נולד יצחק... ומעתה הפסיד כסליו שנגמרה מלאכה בו, לאו, מהו ותשלם אמר הקב"ה עלי לשלם לו, מה שילם לו הקב"ה חנוכת בית חשמנאי.

פיוט לנס חנוכה

ב"ה זה לנו כמה שנים שנהגנו ללמוד כהכנה לימי החנוכה מדברי רבותינו הראשונים שסידרו יוצרות לשבת חנוכה, ובו נכתב כל סדר הנס בדרך פיוט וחרוז, בכל שנה אנו לומדים פיוט אחר, אף שהכל אותו מעשה, אבל כל אחד מרבותינו כתב בנוסח שלו את הרגשות המיוחדות שלו. עד כדי כך גדולה מעלת קדושת יוצרות הללו, עד שנהגו קהילות ישראל להפסיק באמצע ברכות ק"ש באמירתן.

יש עדיין פיוט מהראשונים

ב"ה למדנו כבר את הפיוטים המפורסמים בארצות אשכנז, יוצר אודך כי אנפת בי, ובשבת שנית דחנוכה היו אומרים אודך כי עניתני וחייטני לרבי מנחם ברבי מכיה. וכן למדנו כבר את 'אעדיף כל שמונה' לרבי אלעזר הקליר, וכן למדנו פיוט 'אזכור מעללי י'ה' לרבי יהודה הלוי. שנה שעברה חשבנו שכבר אין לנו עוד מהראשונים ולכן למדנו פיוט 'מי כמוכה ואין כמוכה' מרבי ישראל נג' ארה בעל ה'י'ה רבון עלם'.

'רבי שמואל פישלין' - 'דג קטן'

אך השנה מצאתי עוד אוצר מרבותינו הראשונים, והוא פותח ב'אודך כי עניתני ותהי לי'. מחבר הפיוט הזה הוא מה'ראשונים' אבל אינו מפורסם כ"כ, הוא היה ידידו של המהר"ם מרוטנבורג זי"ע הי"ד, לפני יותר משבע מאות שנה, ושמו היה 'רבי שמואל פישלין', והיה חותם שמו 'שמואל דג קטן'. ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (תפד) כתוב 'זאת השאלה אשר שלח הרב שמואל דג קטן למהר"ם' בהלכות יין נסך, וכתב עליו לשון 'אלופי ומיודעי'.

מי נמשל לדג קטן?

ב'בית שמואל' בקוב' 'שמות אנשים' שבסוף אבן העזר מבאר את כינויי השמות וקשריהם וחיבוריהם, כמו הקשר בין פייוש לשרגא וכדו' וכתב שם ששלשה שמות היו מצרפים לדג - פיש, משה, שמואל ואפרים, **פישל** היה מצטרף לשלשתם, אבל **פיש** בלבד, היה מצטרף רק לאפרים אבל לא למשה ושמואל. וב'בית שמואל' עצמו לא ביאר טעם הדבר, בהגהות בית שמואל, באותיות הקטנות מבאר ש'פיש' זה דג **גדול**, ו'פישל' הוא דג **קטן**. משה רבינו נמשל לדג קטן כי הכניסוהו ליאור ומכיון שהיה אז נער קטן בוכה, לכן אינו אלא כמו דג קטן... כי מן המים משיתיהו כך בתיה הוציאה אותו כמו דג קטן מן הים.

וידגו לרב - על שבט אפרים

ועל אפרים כתוב וידגו לרב הן דגים גדולים והן דגים קטנים, לכן י"א אפרים פיש וי"א אפרים פישל. ומה שאין מכנים את מנשה פישל, כי בספר יהושע³ מבואר שעיקר הברכה חלה על שבט אפרים, כי ביד ימין נתברך אפרים 'וידגו', וחלה בו עיקר הברכה.

מה הקשר בין 'פישל' לשמואל?

והקשר בין 'פישל' לשמואל הוא ע"פ הפסוק בספר שמואל (א,א,א) ויהי איש אחד מן הרמתיים צופים מהר **אפרים**, כיון ששמואל נולד בהר אפרים, הוסיפו 'פישל' לשמואל כשם שהוסיפוהו ל'אפרים'. רמז רחוק. אך כך נהגו באותם ימים כשעדיין לא היו שמות משפחה, אלא רק כינויי שמות. ואכן כך היה שמו של הפייטן מה'ראשונים' שחיבר את הפיוט הזה 'רבי שמואל **פישלין**', לשון ריבוי דגים קטנים. והיה מתרגם 'שמואל דג קטן'. וכן רמז בראשי החרוזים אחר שסידר את כל הא' ב' הוא חתם שמו בר"ת 'שמואל דג קטן בר רחביהו חזק ואמץ'.

ב **יהושע** (יז,יד) וידגרו בני יוסף את יהושע לאמר מדוע נתתה לי נחלה גוֹרֵל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וְאֲנִי עִם רֹב עַד אֲשֶׁר עַד כֹּה בִרְכִנִּי ה': וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ אִם עִם רֹב אֶתָּה עָלָה לָךְ הַיַּעֲרָה וַיִּבְרָאתָ לָךְ שֵׁם בְּאֶרֶץ הַפְּרָדִי וְהִרְפָּאִים כִּי אָץ לָךְ הַר אֶפְרַיִם:

חיבר עוד פיוטים

ה'ראשון' הזה חיבר עוד כמה וכמה יוצרות. הפיוט הזה היה רק בכתב יד, וטרם נדפס, רק היום לפנות בוקר יצא לראשונה ממכש המדפסת לאור עולם... רבי שמואל היה חי במצב של צרה וצוקה, כנודע מהגזירות שהיו בזמן מהר"ם מרוטנבורג לשרוף תשמישי קדושה ועוד צרות נוראות שהיו לישראל בערים רוטנבורג ונירנברג. באותה שנה הרגו את רבינו ה'מרדכי', רבי מרדכי בן רבי הלל זי"ע הי"ד, בעל הפירוש המודפס בסוף הש"ס. הוא נהרג בנירנברג, ורבי שמואל פישלין הנ"ל חיבר קינת הספד על הריגת ה'מרדכי' ומשפחתו ותלמידיו, על שהרגוהו באמצע לימוד תורה ברבים, כשעבר על גזירתם להשכיחם תורתך. ה' ינקום דמו.

שאבו חיזוק מנס חנוכה

מהיכן בני ישראל שאבו חיזוק באותה תקופה קשה? ממעשה דנס חנוכה. ממנה למדו שהיהדות היא נצחית, ושום גזירה לא תוכל לישראל.

ביאור הפיוט

ונתחיל בס"ד לבאר את הפיוט של רבינו שמואל דג קטן זי"ע.

אוֹדֶה כִּי עֲבִיתִי וְתִהְיֶה לִי - [השורות מסודרות לפי החרוזים ולא לפי הקשר בין התיבות, וכמובן כאן שתיבת 'לישועה' כהמשך ללשון 'ותיה לי לישועה']

לישועה עז מגדלי - ב'בני יששכר' (במאמרי חנוכה) מבואר באריכות שאע"פ שבדרך כלל נדמה שבפורים הנס היה ע"י תפילה ותענית, ובחנוכה הנס היה מלמעלה, ורמזו רמז שבחנוכה מסובבים את ה'סביבון' מלמעלה, באתערותא דלעילא, ובפורים מסובבים את ה'רעשן' מלמטה, באתערותא דלתתא. אבל הבני יששכר מוכיח מספרי המכבים ומיוסיפון שכתוב שם להדיא שהחשמונאים הרבו בתפילה ב**מצפה**, במקום שבו התפלל שמואל הנביא, וביקשו מ'י' שיענה לשמואל ב**מצפה** הוא יענה. כי גם במלחמת שמואל עם פלישתים היה נס שמעטים נצחו את הרבים. ועל כך מתפעל הפייטן ואומר **כי עביתני** מלשון יענה. **ותיה לי לישועה**. ולכן אנו אומרים **ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם**. כדרשו חז"ל (ברכות ו:): 'ואברהם אבינו מנא לן דקבע מקום - דכתיב (בראשית יט, כז) וישבם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר (תהלים קו, ל) ויעמד פינקס ויפלל'. והלשון עמדת להם היינו כי כשבני ישראל מתפללים, הקב"ה גם **עומד** ומתפלל, כלשון חז"ל בגמ' שם (ז). 'מנין שהקב"ה מתפלל... יהי רצון שיכבשו רחמי את כעסי, ויגולו רחמי על מדותי'.

עז מגדלי - ע"פ מש"כ בתהילים (סא, ד) **כי היית מחסה לי מגדל עז מפני אויב**, כמו שבונים מגדל סביב העיר כדי להינצל מפני האויב. ואף שלחשמונאים לא הייתה שום הכנה גשמית, לא כלי זין ולא קשרי מלחמה, שהרי שבט לוי אינם יוצאים כלל למלחמה, אבל הקב"ה היה לנו מגדל עז מפני אויב. וכ"כ במשלי (יח, י) **מגדל עז נשם ה'** בו ירוץ צדיק וינשגב. שמו ית' הוא מגדל עוז, ומכוחו - הצדיק רץ, וכן צעק יהודה המכבי כשיצא למלחמה, לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי (זכרי' ד, ו), **מי לה' אלי**. כי שמו ית' הוא היה לנו למגדל עוז.

בעת קם עלי מחשילי - מלשון הנחשלים אחריו, נחשל הוא היפך הזריז. היוונים החלישו אותנו ע"י שהם הכניסו את הדעות הנפסדות שלהם לרחובותינו, והקימו תיאטרונים ומשחקים לנחשלים שבמחננו, וזה מה שגרם למצב הגזירה. וכמ"ש הב"ח (או"ח תרע, ד) בשם המדרש 'אבל בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שהתרשלו בעבודה ועל כן היתה הגזירה לבטל מהם העבודה'. אף שבדרך כלל הכהנים זריזים, אבל היוונים הצליחו להחליש אפילו את עובדי ביהמ"ק. וכנודע שלפני שהחשמונאים ניצחו היו מהכהנים שהלכו אחרי דרך המתיוונים, וכעין המעשה המובא במס' סוכה על משמרת בלגה שכולם היו שוהים מלבא, והבת שלהם אמרה על המזבח לוקוס לוקוס וכו', מה שהם שהו מלבא, הרי שהיו 'נחשלים'.

ג **סוכה** (נו:): מעשה במרים בת בילגה שהמירה דתה, והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים. כשנכנסו יוונים להיכל היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח, ואמרה, לוקוס לוקוס, עד מתי אתה מכלה ממון של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק. וכששמעו חכמים בדבר קבעו את טבעתה, וסתמו את חלונה. ויש אומרים, משמרתו **שוהה לבא**...

הגזירות - רק כשיש התרשלות בינו

ובכל גדול הוא שלגויים וכן ל'ערב רב' שבארץ ישראל, אין כח לגזור גזירות ח"ו, אא"כ הייתה איזו התרשלות בתוכנו. כי המניעה באה להגביר את החשק, וכשנהיתה גזירה בני ישראל התעוררו לרצות יותר את התורה, את החודש את השבת את המילה, את הישיבה ותלמידיה. וכן אמרו צדיקי פולין כשהגויים עשו גזירה על השחיטה, היה זה משום שבני ישראל התרשלו מלהיזהר כראוי על כשרות השחיטה.

זריזות הכהנים

וכן מצאנו בחז"ל שהכהנים היו רצים בזריזות לעבודת המקדש, כל אחד רצה לזכות, עד שהוכרחו לעשות פייסות כדי שלא ידחפו זה את זה. לפנות בוקר כולם עמדו מוכנים כמו חיילים, עד שהוצרכו לעשות סדר בין הכהנים הזריזים ע"י הפייסות. אבל כאשר נתרשלו ושהו מלבא, אז נוצרו גזירות היוונים.

למה גנבו את הספר תורה?

ובספר 'כתר ראש' להגר"ח מוולאז'ין זי"ע יש סיפור נורא, שפעם אחת נסע לעיר אחרת לחתונה של אחד מבניו, ובדרך הגיע למקום שלא היה שם ספר תורה, והוצרכו לקרוא בשני או בחמישי כתקנת משה רבינו, והגר"ח לא מצא ס"ת, ואמר אחד הרבנים שבחבורה שזה לא כ"כ נורא, שהרי החיוב לקרוא בס"ת בשני וחמישי אינו על כל יחיד, והרי עתה הוא עוסק בנסיעתו לצורך מצוה, ממילא זה לא נורא כ"כ. הגר"ח לא התווכח עם אותו רב, והמשיך בדרכו. לאחר החתונה כשהגר"ח חזר לביתו בוולאז'ין ופתח את ארון הקודש שבביתו, ראה שגנבו את ספר התורה. ותיכף ומיד עשה חשבון הנפש כדרך הכשרים, והיה לו דבר פשוט שמכיון שהוא התרשל מקריאת ס"ת בדרך, לכן הגנב גנב את הס"ת. הוא לא תלה את הגניבה באף אחד, אלא רק בעצמו.

איזו יריעה הייתה חסרה?

הגר"ח קיבל עליו תענית, והתוודע ובכה לפני השי"ת. לא עברו ימים והס"ת הושב למקומו. בלי להשתמש עם משטרה והשתדלויות חיצוניות. אמנם הס"ת חזר כשהוא חצוי לשני חצאים, וחסרה בו יריעה אחת, בדיוק אותה יריעה של הקריאה שהגר"ח לא קרא בהיותו בדרך!

נחזור לעיל, כיון שהתרשלו בעבודת המקדש, הקב"ה שלח כמה סיבות שונות לעורר אותנו לעבודת המקדש.

אנטיוכס הרשע מלך יוני

כְּדָב נְשָׁכּוּס פְּגָשְׁנִי - דרכו של דב שאם לוקחים ממנו את בניו, הוא משתולל ומתפרע באופן קשה ביותר, ואין שום דרך בעולם לעצור אותו מפראותו, הרבה יותר מאריה נשכול. וכן כתוב באנשי דוד המלך שאמר עליהם חושי הארץ (שמואל ב, יזח), וַיֹּאמֶר חוֹשֵׁי אֶתֶּה יִדְעֶתְ אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אֲנָשָׁיו כִּי גִבֹּרִים הֵמָּה וּמְרִי נָפֶשׁ הֵמָּה **כְּדָב נְשָׁכּוּס בְּשָׂדֶה וְאֲבִיךָ אִישׁ מִלְחָמָה וְלֹא יֵלִין אֶת הָעָם**. ופי' הרד"ק 'כדוב שכול - שהוא מר נפש כשהרגו לו גורותיו והוא נלחם עם אד' אשר ימצא בחזקה ובמרירות לב'.

ומדוע אנטיוכוס הרשע בא עליהם, כבר הקדים דניאל (בפרק יא) לראות זאת בנבואה, מאתיים ועשר שנה לפני המעשה. והענין בקצרה: לאחר מותו של אלכסנדר מוקדון, מלכו ד' מלכים, ולימים מלכות יון התפצלה לשתי קבוצות עיקריות, בית **תלמי** מלכו במצרים, ובית **סילווקוס** מלכו בצפון, ארץ ישראל שוכנת בין סוריה למצרים, ותמיד היו מלחמות בין בית תלמי לבית סילווקוס, היו ביניהם חמש מלחמות עולם נוראות מאד, כמבואר בספר דניאל וברש"י ובמלבי"ם [כאשר נתבאר הענין בשיעורי הנביא, ב"ה] ואנטיוכוס היה ממלכי בית סילווקוס. וביום מן הימים אנטיוכוס התחיל להפסיד במלחמות, ואיבד כמה ערים ומדינות, ובפרט בקרב רפיח בית תלמי נצחו את בית אנטיוכוס, ובדרכו חזרה אל הצפון החליט לשפוך את זעמו על בני ישראל. ולכן אנטיוכוס נקרא כאן **דב נשכול**, כי זה היה לאחר שהפסיד במלחמות על ערים וארצות, **כְּדָב נְשָׁכּוּס פְּגָשְׁנִי**, לאחר כמה כישלונות במלחמות הגדולות.

ומכיון שארץ ישראל שכנה בין שתי האימפריות היווניות, בית תלמי במצרים מכאן, ובית סילווקוס בסוריה מכאן, לכן היוונים השפיעו את התרבות שלהם גם על תושבי ארץ ישראל, ומשכו אותם לכל תאוות הבלי

עוה"ז, והחלו להתעסק בתרבות הגוף ויופיו. ואפילו קודם לכן בימי שמעון הצדיק כבר הוכרחו לתרגם התורה ליוונית (מגילה ט.) וירדו לעולם ג' ימי חושך (הלכות גדולות סי' יח תשעה באב עמוד רלג).

כָּגֵלוּ לוֹ רִכְלֵי סוּד עֲנָנִי - באו כמה הולכי רכיל מישראל, וגילו לאנטיוכוס סודות יהודיים, שאם יגזור על שבת ומילה וחודש יצליח במלחמתו.

חֲמוֹ הַמוֹפְתִּים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם נַעֲשׂוּ - רשעי עמנו סיפרו לאנטיוכוס הרשע שראו מופתים בשמי ירושלים - כמבואר בספר יוסיפון [ומרומז בספר דניאל] שבימים ההם נראה בשמי ארץ ישראל מחזה נורא, במשך ארבעים יום ראו בכוכבים כדמות סוסי אש ורוכביהם שנלחמים זה בזה. והרשעים באו אל המלך אנטיוכוס ואמרו לו הנה נראה מופת בירושלים, וחכמי היהודים פותרים שכוונת המחזה שהמלך אנטיוכוס ימות, ובית תלמי ינצחו את בית סילווקוס עד הסוף. כאילו שבני ישראל תופסים צד לשמחת הצלחת בית תלמי ומפלת אנטיוכוס. כך אמרו לו הולכי רכיל.

וְהַפְתָּרוֹן אֵין חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל פָּרְשׁוּ - הרכלנים גילו לאנטיוכוס את הפתרון של חכמי ישראל למחזה.

בָּרֶכֶב אֵשׁ וְסוּסֵי אֵשׁ רִיחֵי הַבְּאִישׁוֹ - עי"ז הבאישו את ריחם של היהודים בעני אנטיוכוס הרשע לפעול רשעות בבני ישראל.

באותה שעה אנטיוכוס עוד לא חזר לביתו במצרים, אלא כאמור היה בדרכו לצפון ועבר בארץ ישראל, והחל לגזור עליהם גזירות:

הִרַע לְנָבִיאִי וְלַמְּשִׁיחִי וְכָלְנִי - באותה תקופה כבר לא היתה נבואה בישראל, אלא שמבואר בגמ' (שבת קיט) ש'נביאים' אלו תלמידי חכמים, ו'משיחי' אלו תנוקות של בית רבן. לפני שגזר גזירות על הדת, גזר תחילה לסגור את בתי המדרשות לְנָבִיאִי וְלַמְּשִׁיחִי - את התלמודי תורה של תינוקות של בית רבן. וכשאינן ישיבות ותלמודי תורה, הרי זו כגזירת כליה רח"ל. **וְכָלְנִי**.

וְלִשְׂרֹץ צָבָא וְפּוֹלִיפּוֹס צָוָה לְהַכְרִיתָנִי - אנטיוכוס המשיך בדרכו וחזר לביתו, אבל הוא השאיר בירושלים את הרשע המרושע פוליפוס, וצוהו להכריתני.

יָשׁוּב אֶפְרָיִם וְתִנְחַמְנִי - על כך התפללנו לקב"ה 'ישוב אפך ותנחמני'.

בָּשָׂר קִדָּשׁ גָּזַר לְהַעֲבִיר מֵעָלַי - גזר על ברית מילה, בְּלִהְעֲבִיר מֵעָלַי רמוז שהיוונים פיתחו שיטה מיוחדת לנתח את הנימולים שיחזרו להיראות כערלים, במשיכת ערלה רח"ל. וזה היה נוגע להם למשחיהם, כי מנהג המתאגרפים היוונים שעשו זאת בלי בגדים, והמתיוונים התביישו באות ברית קודש, העמידו להם היוונים רופאים בחינם להעביר אות ברית קודש מעליהם, עד כדי כך בקשו להעביר בָּשָׂר קִדָּשׁ מישראל.

וְלִהְאָכִילִנִי דָבָר אַחֵר בְּמֵאכְלִי - גזרו לעבור על חוקי המאכלות האסורות ולאכול 'דבר אחר'.

לְהַתְגַּאֵל בְּפֶת בָּגוֹ כָּל קְהָלִי - האוכל בשר 'דבר אחר' שהוא מאכלו של עשו הרשע, הוא מתגאל במדותיו של הגוי. פת בג הוא כינוי בספר דניאל (א,ה) למאכל הגוי.

צִדְקֵינוֹת מְלוֹ בְּנֵיהֶן - בני ישראל לא נשמעו לגזירות. נשים צדקניות מסרו נפשם למול את בניהן, כי בשעת הגזירה צריך מסירות נפש אפילו על שרוך נעל, וכ"ש על מצות עשה.

צָוָה לְתַלּוֹת בְּדִידֵיהֶן - הרשע פוליפוס רצה להזהירן שלא יעבור על הגזירה, במדרש על חנוכה מבואר שכך צוה לתלותן בבזיון.

וְלִהְפִּילָן מִן הַמִּגְדָּל הַמָּה וְיִלְדֵיהֶן - וכך המית את הנשים ואת הילדים, הי"ד. ומסופר בגמ' שהמשיכו לעשות ברית מילה במרתפים בחשאי, וכדי לספר לשכנים שיש ברית מילה, עשו סימנים בנרות וריחיים, 'קול ריחים ב'בורני' - שבוע הבן שבוע הבן, אור הנר ב'ברור חיל' - משתה שם משתה שם' (סנהדרין לב:). ולכן מפרסמים באור הנר את הנסים דחנוכה, שע"י הנרות היו מפרסמים על ברית מילה ועל חתונה יהודית.

וְעַל אֲלַעֲזָר הַכֹּהֵן נָפַל עֲרֻמָּתוֹ - כשראה הרשע שאינו מצליח בגזרותיו, ביקש לפתות אחד מתוכנו כדי שהכל ילכו אחריו. החל לחשוב נכלי ערמה לתפוס ברשתו את אלעזר הכהן שהיה זקן בן תשעים שנה.

אם יקבל זקן הלז גזרתי בזקנותו - מחשבתו של הרשע הייתה שאם הזקן הזה יקבל גזרתו. אז ממילא - **ישאו קל וחמר ממנו כל סיעתו** - וכל ישראל ינהגו כמוהו.

גלה לו: בחשאי אאכילך - אך מכיון שידע שאלעזר הכהן לא יסכים לדבריו והבליו, אמר לו, אני מסכם איתך בחשאי שאני יאכיל אותך דבר קדוש:

חזה ושוק, קדשי גבולך - ותוכל לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת קדשים. אלא ש -

ואומר לאחרים: דבר אחר מאכילך - אני ישקר לכולם שהאכלתי אותך ב'דבר אחר'. אתה תביא לי את בשר הקודש בפשוטי כלי עץ כדי שלא יטמאו, ואני יעלה על במה גבוהה ביחד איתך, ואתן לך את בשר הקדשים וכולם יחשבו שאתה אוכל 'דבר אחר' מהמטבח שלי.

באופן זה הרשע רצה להערים על הזקן אלעזר הכהן. ומכיון שיש ספק אמיתי אם בכגון דא צריך למסור נפש, ואם אין צורך הרי אסור להיהרג סתם, כמ"ש ונשמרתם מאד לנפשותיכם.

למה תפסיד חיותך - איים עליו שאם לא ישמע בקולו, הרי ייהרג לחינם

ותשחית גחלתך - כל זמן שאתה עדיין חי ונושם, תרחם על עצמך

תאבה ותשמע - תקנתך - תשמע בקולי, וזו תהיה תקנת חייך.

שחך ולעג עליו לבזות עצתו - לא רק שלא הסכים לעצתו, אלא לעג וצחק עליו בבזיון:

'חלילה לכן תשעים לעשות במרמה עבודתו - שהרי אכילת קדשים היא 'עבודה', חלילה לי לעשות עבודתי במרמה.

אפילו ערקתא דמסאנא אסור לשנותו - בשעת השמד צריך למסור את הנפש אפילו על שרוך נעל עם גוון יהודי, כ"ש באכילת קדשים.

דיני אלעזר ויסוריו ודקדוקי יראתו - בראותם שאינו שומע בקול הרשע, עשו לו כמה יסורים וצרות. ועד היום יש ציור של אלעזר הכהן מתייסר ביסורים נוראים כשדוקרים אותו כמה דקירות.

ראו בני דורו וכל עדתו - שאפילו למראית העין אינו מסכים לעצת הרשע.

וכל אחד נשא קל וחמר בשיחתו - אדרבה, מאלעזר הכהן למדו ק"ו שלא ללכת אחר הרשעים אלא לעמוד בניסיונות.

ומה הזקן הלז כהן הצדק - שלא רצו להכשילו בדבר אחר, אלא בקדשים, ורק בעבור מראית העין מסר נפשו - **כל כך ביראת צורו מדקדק** - שלא לחלל שמו ית' אפילו למראית העין -

אנו לא כל שכן להצטדק - קל וחומר שיש לנו לעמוד בנסיון ולא לאכול ח"ו 'דבר אחר' ממש.

ועתה עובר לספר על חנה ושבעה בניה:

ושבעה אחים תמימים ותיקים - בימים ההם כשפוליפוס גזר את גזירותיו, היו שבעה אחים כשרים ושלמים.

גם הם נדונים ביסורין חזקים - בפרהסיא

וקראו על עצמם: 'ואתם הדבקים' - בגמ' סנהדרין (צ:) כתוב שלמדו תחיית המתים מהפסוק **ואתם הדבקים ביה' א'להיכם חיים בלכם היום** (דברים ד,ד), מה היום כולכם קיימים, אף לעולם הבא. ביוסיפון כתוב שכך האחים אמרו לאותו רשע, אם תהרוג אותנו, אין זו מיתה עולמית, כי יש לנו תחיית המתים. קראו על עצמם **ואתם הדבקים ביה' א'להיכם חיים בלכם היום**.

הראשון הגדול שבאחים - נתבקש לעבוד ע"ז ומיאן.

נִתַּח אוֹתוֹ פּוֹלִיפּוֹס לְנִתְחִים - אותו רשע ימח שמו ניתח את הבן הראשון לנתחים
וּבִשְׁלוֹ בְּמַחֲבֶת בְּרִתְּחִי רִתְּחִים - בישל את בשר גדול האחים לעיני אחיו. הי"ד.
וְעוֹרוֹ מֵעַל רֹאשׁוֹ הִפְשִׁיטוֹ - לפני שניתח את בשרו, הקדים לפשוט עורו מעל ראשו.

וְהַצְדִּיק הַצְדִּיק מִשְׁפָּטוֹ - זה הבן הראשון הצדיק את הדין
וְכֵה אָמַר לְשֵׁשֶׁת אָחָיו בְּהִשְׁפָּטוֹ - בשעתו האחרונה אמר לאחיו, לחזק אותם שימסרו נפשם על קידוש השם.
אָחִי וְרַעִי אֵל יָרֵךְ לְבַבְכֶּם - אל תתייראו מלמסור הנפש על קידוש השם
חֲבִיבִין עָלַי יְסוּרִים, וְיִיטֵב בְּעֵינֵיכֶם - וכנודע מהראשונים (שו"ת מהר"ם מרוטנבורג ח"ד תקיז) שהמוסר נפשו
על קידוש השם, אינו מרגיש כלל יסורי הגוף בשעת מעשה.

הַבֵּיטוּ אֶל אַבְרָהָם אָבִיכֶם - שעקד את בנו על גבי המזבח כרצון ה'.
וְכֵן הָרַגְם כָּלֵם הָרָשָׁע - כך הרג אותו רשע גם את יתר ששת הבנים

בְּלִי עוֹן וּפְשָׁע - שהיו כשרים ותמימים
וְהַשְׁבִּיעִי קִטְנֶם יֶלֶד מִשְׁעָשָׁע - ילד קטן שאמו הייתה עדיין משעשעת אותו.

חֹשֶׁב הָרָשָׁע: אֶפְתָּהוּ - את הקטן אצליח לפתות לעבוד ע"ז
וּכְסָף וְזָהָב לְרֹב הָרָאָהוּ - והבטיח לו שאם יעשה בבקשתו, יתן לו כסף וזהב.
וְאָמַר לְהַשְׂיֵאוֹ בְּתוֹ וְלִהְיוֹת מִשְׁנָהוּ - כך הרשע הבטיח לאותו ילד קטן.

זַעַק הַיֶּלֶד: אֵי אֶפְשִׁי בְּמַתְנָתְךָ - צעק הילד איני חפץ במתנותיך.
כִּסְפְּךָ וְזָהָבְךָ תִּקְלָתְךָ - מה תועלת יש בכסף וזהב שלך, הם התקלה שלך!
אֵךְ אֵל שָׂאוֹל תִּוְרַד בְּאַחֲרִיתְךָ - סופך לשאול ואבדון.

הרי לנו מסירות נפש של אלעזר הזקן בן תשעים שנה, ומסירות נפש של ילד קטן בן ג' שנים, ומזה נלמד מה לעשות מנער ועד זקן. וביניהם היו עוד הרבה מוסרי נפש למאות ולאלפים שהסתתרו במערות כדי לשמור השבת והרגו אותם על קידוש השם.

כשראתה האם שכל ז' בניה מסרו נפשם על קידוש השם, פתחה ואמרה כדברי לאה אמנו ע"ה:

זָבַדְנִי אֱלֹהִים זָבַד טוֹב אִמְרָה אִמָּם - הקב"ה נתן לי חלק יפה שהילדים חונכו כראוי וכיאות
בְּגָדוֹל הַחַל וּבְקִטְנִן כָּלָה עַד תָּמָם - הרשע הרג ורצח את כולם, החל בבן הגדול וכלה בבן הקטן
וְשִׁבְעָה עֶקְדוֹת עֶקְדָּתִי בְּבָנֵי בֵּתָם - עקדתי ז' בנים בעודם תמימים וישרים לפני ה'. ואמרה לנשמות בניה:
מִהָרָו וְעַלֹּו אֵל אָבִי - שבשמים

וְהַגְדַּתָּם לְמַחְנֵהוּ שְׁבָחִי וְטוֹבִי - תספרו למחנות המלאכים את שבחה וטובה של כנסת ישראל
וְהִרִינִי בְּקִדְשֵׁיכֶם בְּדָמִי וְחִלָּבִי - אע"פ שאין לכם גוף גשמי, ולו יש דם וחלב, אעפ"כ הרי אנו בקדושתכם. ואנו
מקדישים שמו ית' בעולם כשם שאתם מקדישים אותו בשמי מרום.
היכנסו להיכלו של אברהם אבינו -

וְאָמְרוּ לְאַבְרָהָם אָבִיכֶם - אֵל תְּזוּחַ דְּעַתְךָ - כביכול, במעשה העקדה
בְּבִנְךָ יַחֲדָךְ עֶקְדָּתְךָ עֶקְדָּתְךָ - בבן יחיד שעקדת על המזבח

וְאֵת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחוֹת עָרַכְתִּי בְּמוֹתָךְ - כִּי אֵת שִׁבְעַת בְּנֵי שַׁחֲטוֹ עַל קִידוּשׁ הַשֵּׁם.

כשהרשע ראה שאין לו השפעה על בני ישראל מזקן ועד נער, חשב עוד מחשבות ועצות מה לעשות. ואי"ה בשיעור הבעל"ט נלמד את המשך הפיוט מהאות חי"ת.